

Ungdom i korpset – hva trenger de for å trives?

Forfatter: Hedvig Montgomery for Norges Musikkorps Forbund 2023.

De forventningsfulle 7-8-åringene som ruller inn i korpset til sitt første år er en herlig gjeng. Men hvordan holde på dem og følge dem helt opp til voksen alder? Hva gjør at ungdom velger å bli i korpset, velger å bruke musikken til å utvikle seg og uttrykke seg? Svaret ligger både i selve musikken, i undervisningen og miljøet de voksne skaper. Og de tre må tilpasses barnas utvikling og alder. Litt kunnskap om barns utvikling, øker sannsynligheten for å treffe på tilpasningen av både musikk, koreografi, undervisning og miljø.

Å utøve musikk gjør noe med hjernen

Hjernen er rent teknisk mange nettverk av nevroner som fyrer, altså sender signaler til kroppen. Gjennom læring, modning og utvikling knyttes disse nettverkene sammen. Jo mer kontakt, jo mer avansert aktivitet kan foregå. Musikk er kanskje den raskeste måten å skape kontakt mellom ulike nettverk, fordi det å utøve musikk, enten som muskant, danser eller en som driver med drill, involverer både syn, hørsel, motorisk aktivitet, følelsesmessig aktivering og å ta instruksjon. Å lære å spille et instrument er den raskeste veien til utvikling i alle aldre, men særlig for barna som er i barneskolealder. Det fører til en rekke positive bi-effekter. At kontakt med følelser, konsentrasjon og empati også øker. Og treffer du et barn som spiller i korps eller orkester, merker du det nesten med en gang; de er vant til å ta instruksjon og høre etter, også i uoversiktlige situasjoner. Musikk er altså mer enn bare vakkert for et barn.

Nå tror jeg ikke noen bør lære seg å spille eller drille ut ifra et rent funksjonelt perspektiv. Det må gi glede, musikken må berøre også som kunst og kulturarv. Musikk har en verdi i seg selv som neste generasjon trenger å lære. Musikken må treffe drømmene til barn og unge. For drømmer er all indre motivasjons super-bensin. Men drømmer er ikke enkelt – for barns drømmer er like urealistiske som voksnes. Vi tror det skal gå lettere enn det gjør. Å plukke opp klarinetten fører ikke til Bojarenes inntogsmarsj, for å si det slik. Hele pedagogikken kretser i sin beste form rundt å både ta vare på drømmen der fremme og vise veien dit. Steg for steg gjennom mestring. Fra «Se, første tonen du har laget helt selv!» til stadig mer avanserte stykker. Ja, gjerne helt til Halvorsen.¹

Hva skjer med 6-16-åringene?

Fra skolestart til videregående – det er bare 10 år, men det er år med en enorm utvikling for barna. På disse årene ser man virkelig en personlighet vokse frem, et menneske. Og alt det vi ser på utsiden styres av hjernens modning, og hvordan miljøet rundt tilpasser seg og former dette.

Rundt 7-årsalderen skjer et stort sprang i utviklingen, barna går fra å gjøre til å også tenke om det de gjør. Det fysiske i å gjøre noe kobles sammen med ord og tanker rundt det som gjøres. Barna begynner å se seg selv fra utsiden på en ny måte og de begynner å sammenligne seg med jevnaldrende rundt. Både det egne blikket og muligheten til

¹ Komponisten Johan Halvorsen skrev blant annet det kjente korpsverket Bojarenes Inntogsmarsj.

forståelse er ny. Dette er kanskje selve forutsetningen for å virkelig kunne tilegne seg undervisning og bevisst læring. Vi lærer heldigvis hele livet, men akkurat i alderen 8 -12 år er hjernen som et åpent vindu og det meste går lettere inn enn både før og etter.

I hele skolealderen utvikler barna kontroll over egne følelser og forståelse av hvordan følelser og tanker henger sammen. Der 8-åringen revner så alt for lett av fortvilelse og skuffelse, kan 10-åringen være for god til å holde maska, slik at andre ikke helt forstår hvordan hun har det. Og når den økte selvbevisstheten setter inn rundt 13-årsalderen, er det mange som utvikler en sceneskredd som er helt ny for akkurat dette barnet. En sjenanse for å bli sett henger sammen med en ny dybde i egne følelser. Gradvis arbeider barnet seg frem mot en slags kontroll over egne følelser, men først skal de gjennom en lang periode hvor de forstår at det er mye som ikke er klart til å vises frem enda, som gjør at de glemmer seg, snakker usant og prøver på beste måte å manøvrere i en følelsesverden som er større enn dem.

Den sosiale utviklingen går parallelt med dette, og kan til tider være overraskende. Der 8-åringen er fornøyd med å være sammen med andre som gjør omtrent det samme, fellesskapet ligger i det som gjøres, så leter 10-åringen etter en hjertevenn, en å beundre og en å være i to-spenn med. På ungdomstrinnet kommer behovet for å betro seg, en å dele hemmeligheter med. Venenskapene tar nye former og skifter også «partner» flere ganger underveis. Helt uten dramatik kan ikke noe så vesentlig være, og følelsen av usikkerhet når bestevennen svikter eller skifter kan være overveldende.

Nettopp på grunn av den sosiale utviklingen, er fritidsaktiviteter viktige i denne alderen. Et sted med annen dynamikk og fokus gjør det lettere å finne plass for ulike sider ved seg selv og til å finne venner utenfor den begrensede gruppen som en klasse er. Og fordi de aller fleste kan være til nytte i et korps, så er det også en større bredde i hvem som søker seg dit enn i andre aktiviteter. Korpsset tilbyr en tilhørighet, både for de som har lett for å finne det, og de som ikke så lett finner sin hjertevenn.

Tenåringens transformasjon

Som et crescendo² i det hele kommer puberteten. Tiden før den treffer, er det akkurat som kroppen samler krefter til det som skal skje; det er en distré og til tider ganske stillesittende jente eller gutt som møter foreldrene når de kommer hjem fra jobb. Å bøye seg ned for å plukke opp noe kjennes uoverstigelig ut for pre-teens'en og må komme som en beskjed fra utsiden. Alt blir tyngre, øving og lekser likeså.

Så kommer tidspunktet hvor alt endrer seg, hormonene er skrudd på, hjernen skal endres til å passe til akkurat dette barnet. Puberteten kommer med et smell som først merkes som kritikk mot sine nærmeste. De vil finne noe finere og bedre enn det foreldrene har klart. Men dette overmotet kommer med mye usikkerhet. Ungdommen er full av sin egen tvil og sitt eget strev, vanskelig å få opp om morgenen. Å vokse så mye koster, og opplevelsen av at ingen forstår er sterk. At den fysiske transformasjonen er så sterk og en gryende seksuell forståelse, gjør også at opplevelsen av egen kropp kan være ganske så vanskelig å forholde

² Crescendo er et musikkuttrykk som betyr gradvis sterkere.

seg til. Tenåringene i transformasjon liker ikke at voksne tar på dem eller kommenterer kroppene deres. Så der hvor det å rette grep og holdning ved å ta på barna fungerer fint og til og med best for de yngre, er det bedre å forklare tenåringene i denne fasen. For de yngre barna virker fysisk kontakt trygt og beroligende, for barna i puberteten kan det ha stikk motsatt effekt. Det kan kjennes både invaderende og ekkelt ut. Og har du vel trått over grensen, er det vanskelig å reparere akkurat dette.

Det er mye som skjer og lett å trå feil, kanskje ikke rart at mange faller ut av aktiviteter akkurat på dette punktet i sin egen utvikling? Men det interessante er, at det er akkurat nå det å fortsette å bruke hjernen er viktig. For det legger grunnlaget for hvilke spor som blir værende som sterke, aktive spor og hvilke som bare blir minner. Å holde på aktivitet og læring gir altså gevinst, men press og tvang fører til at ungdommer går fullstendig i vranglås. Det er litt av en balansegang som mange lærere, trenere, foreldre eller andre viktige voksne rundt barnet og instruktører har klødd seg i hodet av. En balansegang som også enhver korps-dirigent med ungdom i korpset står i. Blir flere ungdommer værende i korpset, er det bra for dem – de får den stimuleringen av hjernen som er fantastisk for videre utvikling. Men det er også bra for de yngre i korpset, som får «de store» å lære av. Og det er bra for opplevelsen av fellesskap, at her er det plass til alle. Men lett er det ikke!

Trygghet og stimulering

Skal barna trives i korps, trenger de å tilegne seg alt som skal til for å kunne delta. Læring har to forutsetninger. Den første er trygghet. Frykt blokkerer hjernens evne til å ta til seg ny informasjon. Det vil si at læreren som skremmer elevene sine, oppnår nøyaktig ingenting. På samme måte vil barn som er redd for mobbing lære langt mindre. Derfor er læringens første forutsetning å lage et trygt miljø i korpset. Som instruktør eller annen voksen betyr det å være rolig, forutsigbar og trygg som lærer.

Vi kommer alle med våre egne erfaringer, frustrasjoner og varierende dagsformer til samlingene – også som voksne. Som lærer og leder er det å håndtere egne følelser og frustrasjoner enda viktigere enn for andre, fordi vi risikerer at det går ut over barn som ikke forstår eller som blir redd av vår måte å reagere på. Som voksen er det et maktforhold der, som aldri må glemmes. Vi må finne måter å være rolige på, for at barna skal ha det trygt og kunne lære.

Den andre forutsetningen er stimulering, altså tilføring av ny kunnskap ut ifra der hvor barnet er nå. All læring skjer fra det barnet mestrer og så videre til neste steg på stigen, til noe som er litt mer krevende. Nytt bygger på kjent. Å få strekke seg, få lære, ligger innebygget i barns natur. De vil gjerne lære, komme videre. Uro, utålmodighet, livshendelser i barnets liv, det kan være mye som kommer i veien. Men med tålmodighet og blikk for hva som er neste skritt, slik at det å lære blir gøy og gir mening, så er det utrolig hva som til slutt går inn. Når barn ikke lærer er det noe galt med betingelsene, ytterst sjelden med barnet.

Båndet med barn og ungdom

For å få til trygghet og stimulering, kreves kontakt. Mellom dirigent og medlemmene, mellom den enkelte instruktør og hennes elever. Jeg pleier å omtale denne kontakten som *båndet*. Det som gjør at det kjennes trygt ut, at vi lærer sammen.

Båndet har tre tråder i seg, som hver og en har sin logikk og trengs for god kontakt. Den først er nettopp trygghet. At det kjennes ut som den voksne er en som har kontroll, en det er mulig å komme til når det er vanskelig, en som lager et trygt punkt i aktiviteten. Den andre delen er opplevelsen av å høre til, være et «vi». Barn trenger bekræftelsen på at det er plass til en slik som akkurat meg her. Med min bakgrunn, min personlighet, den *jeg* er. Og at det finnes flere som meg, jeg er ikke så alene i verden. Fellesskap gir trygghet.

Den siste tråden i båndet er å forstå og hjelpe barnet videre med sine følelser og sitt strev. Når noen forstår at det er travelt eller at noe er vanskelig, er det lettere å puste ut og senke skuldrene. Slik er det både for voksne og barn. Så den siste tråden handler rett og slett om behovet vi alle har for å føle oss forstått.

De tre trådene er trygghet, fellesskap og forståelse.

For korpset betyr det; At du møter barnet med raushet og god ledelse, at du viser hvilken gjeng dere er og at du forstår at det er mer enn undervisning som foregår, at det er følelser og drømmer der som også trenger plass. Dette viser seg i alt fra hvilket instrument barnet får til hvordan øvelsene og treningene er lagt opp slik at alle får spilt, øvd og skint og til at det er korpsgensere og uniformer til alle. Det handler om å bli kjent med hvert barn og ta det ene barnet på alvor, samtidig som korps-kulturen med alle sine gode måter å vise fellesskap på virkelig pleies.

Så hvordan holde på 13-åringene?

Hvordan få korpset til å vokse i takt med barna, få dem til å fortsette også når mye annet drar i dem? Det aller viktigste er at ungdomsskoleelevene opplever at de er blitt sånn nogenlunde gode på sitt instrument eller sin aktivitet *før* puberteten setter inn. Føler de at dette er noe de får til, at de er flinkere enn andre som ikke driver med det samme, så øker sannsynligheten for å fortsette. Så all instruksjon og øving de første årene med høy kvalitet, det monner. Min erfaring er også at de intense prosjekt-helgene eller sommerkursene som gir et så synlig løft som barna merker selv, har mye å si. Å føle fremgang øker driven etter fremgang.

Repertoar er også et sted hvor ungdom trenger påfyll. Har de eldre spilt stykket mange ganger før, trengs noe nytt. Og begeistring over noe som er litt vanskeligere, som har nye elementer eller kanskje egne stemmer for de mer avanserte spillerne, gir puff til å fortsette. For det trengs nye muligheter for ansvar. Å hjelpe til med de yngste eller lære musikkteori og dirigering, slike nye ansvarsområder som viser ungdom at «du er på vei til å bli en å regne med, en som bidrar som en voksen», det er enormt motiverende og gir noe annet enn alle stedene hvor de føler at de behandles som usynlige eller ubrukelige.

Aller mest tror jeg ungdom trenger å føle at de er gode nok, at det er et sted å samles med god stemning og et felles mål. Hver gang korpset gjør noe bra skal skryten sitte løst. Og hver

gang en musikanter har fått til noe, strukket seg og nådd en av sine egne topper, det er øyeblikk som virkelig skal løftes. Et klapp på skulderen på vei ut kan være nok. «Jeg hørte hva du gjorde og ble så imponert!» For er det en ting som skaper trygghet og styrker drømmen om å finne sin egen vei, så er det det klappet på skulderen.

Å tegne opp en horisont for tenåringen

Denne alderen er slitsom for de fleste, for tvilen når den yngre tenåringen på et eller annet vis. «Hvem er jeg og hva synes jeg om å være slik?» er nøkkelspørsmål for ungdomsskoleeleven. I tillegg fører rask vekst og utvikling til at tenåringene glemmer mer, blir mer klønete og blir mye, mye trøttere. Det er ikke rart at konfliktnivået hjemme øker, behovet for å gjemme seg og være alene blir også tydelig. Pubertet og tidlige tenår er en både fysisk og psykologisk krise, men i motsetning til andre kriser er den noe som absolutt alle må gjennom. For noen blir den sterkere, andre sklir lettere gjennom. Men en av de tingene som avgjør hvordan det går med ungdommen, er om det er noen der som nikker og smiler til den unge som står midt i denne stormen. Noen er heldige og har slike voksne rundt seg hjemme, andre ikke. Og uansett, så er behovet for at en annen voksen ser, liker og aksepterer der. Læreren, dirigenten og andre voksne i korpset blir enda viktigere enn før.

Betyr det at man skal akseptere alt en tenåring gjør? Nei, dette er virkelig en periode hvor ledelse og oppmuntring trengs. Det skal heller leses omtrent slik; når en ungdomsskoleelev kommer sent til timen, si «Så fint at du kom! Jeg har gledet meg til timen med deg.» Og når han ikke har øvd, eller ikke får til, gi spilleglede i timen i stedet. Når ungdom føler mestring og får en oppgave til neste time som passer der de er akkurat nå, så er sannsynligheten stor for at neste time blir litt lettere. Eller timen etter der. En tenåring som ikke øver, føler seg gjerne kritisert før de i det hele tatt møter oss voksne, det skal lite til for at de bestemmer seg for at vi er misfornøyd med dem og at det hadde vært bedre å ikke komme. Kunsten er å gi tenåringen en følelse av at de alltid er velkomne, at de kan noe, og at de kan få til enda mer når de øver (med oss i timen, om de enda ikke klarer det på egenhånd). Noen ytterst få tenåring er selvdrevne, de aller fleste trenger voksne som oppmuntrer. Mange har det i sine foreldre, søsken eller andre, mens andre har bare musikk læreren og dirigenten til å hjelpe seg med dette Kanskje er det nettopp deg ungdommen trenger?

I det hele tatt er livet med tenåring en blanding av utholdenhet og overbærenhet, men med enda større trykk på å være forbilde. For de leter etter noen de kan være som, noen de kan strekke seg mot. Så fortell gjerne om egen utdanning og egne valg når muligheten byr seg. Å vise en vei etter denne tiden de står i nå, hvor det ikke er valg, hvor det ikke er så mange muligheter, det betyr noe for viljen til å fortsette å strekke seg.

Muligheten for å spille med jevnaldrende og eldre elever i mindre grupper gir en mulighet til det å føle seg som en som er på vei mot noe større, i stedet for en som henger med de yngre. Og da blir ungdommene også mye snillere mot de yngre. Det er akkurat som tenåringene trenger å få tegnet opp en horisont for å orke å gå den lange veien.

Og hva når en tenåring slutter, sier at han ikke vil mer? Ikke vær redd for å ta kontakt etter noen uker og høre hvordan det går. Inviter til å være med og styrke korpset på spesielle

dager eller når det er seminar. Hold kontakten en god stund, for ofte er den som slutter en som angrer seg og vil tilbake. Gjør det lett å komme tilbake!

Avslutning

For meg er det å fylle samfunnet med noe å samles rundt, noe vakkert å varme seg på, en svært viktig oppgave. Når barn lærer seg å utøve musikk og kultur, lærer de seg også om samfunnet i stort og blir bidragsytere til å samle ulike mennesker i stedet for å splitte. Jeg tror korps er viktigere enn noen gang, i denne splittende tiden vi lever i med mye frykt for andres meninger og for utenforskap. Ungdom kjenner mer på det enn andre, presset etter å passe inn har alltid vært ungdommens strev, men den verden de nå skal passe inn i, er blitt mer uoversiktlig.

Hvordan bedre de unges psykiske helse? Spørsmålet stilles så mange steder. Jeg tror svaret er langt enklere enn vi tror. Det er å gi flere arenaer hvor de kan delta, lære noe, bruke evnene sine og gi noe tilbake til samfunnet. Korps er rett og slett den perfekte motgiften mot følelsen av utilstrekkelighet og at det ikke finnes håp. For et sted hvor hver stemme er viktig og hvor det finnes en pizza å samles rundt etter en konsert, det viser noe til barn og unge som må erfares mer enn fortelles. Jeg tenker ofte at det ikke trengs flere psykologer, men fler dirigenter og musikanter. Så alle ledere, frivillige, dirigenter og instrumentlærere – den jobben som gjøres for å nå hvert eneste barn, betyr noe. Både for det enkelte barn og for det samfunnet vi sammen lager.